

Försvarsutskottets betänkande

1982/83:13

om ändrad indelning av försvarsmaktens personal, m. m. (prop. 1982/83:143)

I proposition 1982/83:143 (försvarsdepartementet) har regeringen – efter föredragning av statsrådet Curt Boström –

dels föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472),
3. lag om ändring i lagen (1976:600) om offentlig anställning,
4. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),
5. lag om ändring i lagen (1974:613) om handläggningen av vissa regeringsärenden.

dels föreslagit riksdagen att godkänna grunderna för den ändrade indelning av försvarsmaktens personal som föredragande statsrådet har förordat.

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet i propositionen har anfört om behovet av allmänmilitär utbildning samt om rekrytering och utbildning av värnpliktiga läkare, fast anställd ingenjörspersonal m. fl.

Med anledning av propositionen har väckts motionerna 1982/83:2291, 2315 och 2316.

Under beredningen av detta ärende har utskottet haft utfrågning med företrädare för försvarsdepartementet och överbefälhavaren.

Utskottet har berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att avge yttrande i ärendet. Arbetsmarknadsutskottets yttrande redovisas som bilaga till betänkandet.

Föredragande statsrådet

Förslagen i propositionen bygger på resultat av civilmilitärutredningen (CMU), som finns redovisade i betänkandet (SOU 1982:48) Försvarsmaktens personalkategorier samt på remissyttranden över betänkandet. Regeringens förslag innebär i huvudsak följande.

Den nuvarande indelningen av försvarsmaktens personal i militär, civilmilitär och civil personal ändras så att det i fortsättningen bara kommer att finnas militär och civil personal i organisationen. De som ingår i krigsorganisationen (de väpnade styrkorna) kommer därvid uteslutande att utgöras av militär personal. Utmönstringen av begreppet civilmilitär personal föranleder formella ändringar i vissa lagar.

Föredragande statsrådet tar också upp frågor om ökad allmänmilitär

utbildning av viss frivillig personal m. fl. i försvarsmaktens krigsorganisation.

Den nya befälsordningen inom försvarsmakten innebär att vissa begrepp i bl. a. brottsbalken bör ändras. Propositionen innehåller förslag om detta.

Motioner

1982/83:2291 av Anita Bråkenhielm (m) och Olle Aulin (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts rörande behovet av försöksverksamhet under programplaneperioden 1983–1988 med viss frivillig militär allmänutbildning för i krigsorganisationen ingående personal som icke är värnpliktig.

1982/83:2315 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens förslag i vad det avser utbildning av vissa värnpliktiga läkare,

2. att riksdagen hos regeringen begär förnyad utredning av denna utbildning under hänsynstagande till vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att befälsrätten för "militär" personal med sjukvårdsuppgifter skall anpassas till den befälsutbildning som ifrågavarande personal erhållit,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att försvarets medicinskår även skall innefatta i fred tjänstgörande instruktionssköterskor och alla vid försvaret fast anställda läkare, även sådana med civil status.

1982/83:2316 av Eric Hägelmark (fp) och Kerstin Ekman (fp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att den f. n. civilmilitära meteorologpersonalen skall vara allmäntjänstpersonal med fullständig befälsrätt (MA),

2. att riksdagen hos regeringen begär att alla övriga i dag civilmilitära och civila grupper som ingår i fredsorganisationen bör, då de är under utbildning i krigsorganisationen, vara militär personal.

3. att riksdagen hos regeringen begär att en klar gränsdragning sker av centrala ämbetsverks och lokala verkstadsförbands uppgifter i krigsorganisationen och om vilka förband som skall vara militära och vilka som skall vara civila,

4. att riksdagen hos regeringen begär att förslag framläggs till övergångsbestämmelser för kompletteringsutbildning i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen hos regeringen begär att vad som i motionen anförts om risker för könsdiskriminering vid förändrad rekrytering av viss personal ges regeringen till känna.

Utskottet

Ändrad kategoriindelning

Folkrätten kräver att all personal som ingår i vår militära krigsorganisation (de väpnade styrkorna) i krig benämns militär personal. Nuvarande kategoriindelning av försvarsmaktens personal har i huvudsak en intern administrativ funktion. Föredragande statsrådet anser dock att det är en klar fördel om kategoriindelningen i den militära krigsorganisationen görs på ett sådant sätt att den står i samklang med folkrätten. Han delar därför CMU:s uppfattning att det i krigsorganisationen inte bör ingå personal som betecknas som civil. All personal som ingår där bör benämnas militär personal. Han håller även med CMU om att det saknas anledning att inordna de civila tjänstemännen i försvarsmaktens fredsorganisation under beteckningen militär personal. Till skillnad från CMU anser han emellertid att de civila tjänstemännen bör behålla sin status som civil personal även när de deltar i tillämpningsövningar i krigsorganisationen. Vissa detaljstudier beträffande hithörande frågor utförs f. n. av folkrättskommittén.

I motion 2316 (fp) hävdas att icke-militär personal i fredsorganisationen bör vara militär personal när den är under utbildning i krigsorganisationen. Enligt motionärerna innebär det flera fördelar att vid övningar ha en helt militär organisation.

Utskottet har för sin del funnit att utbildningsfrågor m. m. måste prövas närmare före ett eventuellt beslut i den riktning som motionärerna förordar. Till bilden hör också nackdelarna med att för en kort tid ändra status för viss personal. Riksdagen bör enligt utskottets mening inte biträda motionen i denna del.

Föredragande statsrådet anmäler att han räknar med att regeringen under våren 1983 kommer att meddela nya bestämmelser för försvarsmaktens personal. I fråga om befälsrätten avses de nya bestämmelserna innehålla endast ett fåtal bestämmelser, varvid inte föreskrivs några principiella skillnader i olika personalkategoriernas rätt och skyldighet att ta befäl.

Rätten och skyldigheten att utöva befäl är enligt föredragande statsrådet på ett naturligt sätt avgränsad till den verksamhet som en viss chef leder. Några speciella regler om befälsrätten för vissa personalkategorier behövs därför inte, uttalar han. För enstaka situationer avses överbefälhavaren kunna meddela bestämmelser som ger befälsrätten en lämplig avgränsning.

Enligt motion 2315 (m) bör befälsrätten för militär personal med sjukvårdsuppgifter anpassas till den befälsutbildning som personalen har fått. I motion 2316 (fp) hävdas att den f. n. civilmilitära meteorologpersonalen bör ha fullständig befälsrätt.

Utskottet har funnit att önskemålen enligt nämnda motionsyrkanden ligger i linje med föredragande statsrådets avsikter i fråga om befälsrätten.

Riksdagen bör inte uttala sig enligt ifrågavarande motionsyrkanden.

Föredragande statsrådet uttalar att den ändrade kategoriindelningen bör gälla fr. o. m. den 1 juni 1983, då den nya befälsordningen för försvarsmakten skall vara genomförd i sin helhet. Utskottet har inte något att invända mot detta eller mot vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om ändrad kategoriindelning.

Behovet av allmänmilitär utbildning

CMU har föreslagit att överbefälhavaren skall göra en översyn av försvarsmaktens krigsorganisation i syfte att från denna föra bort vissa myndigheter m. m. med enbart fackmässiga stöduppgifter. Som exempel har CMU nämnt vissa centrala ämbetsverk och verkstadsenheter. Föredragande statsrådet har i princip samma uppfattning. Han anser dock att de förslag i denna fråga som folkrättskommittén f. n. överväger bör avvaktas innan slutlig ställning tas till frågan om en översyn av den militära krigsorganisationen.

I motion 2316 (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen skall begära att en klar gränsdragning sker av centrala ämbetsverks och lokala verkstadsförbands uppgifter i krigsorganisationen.

Utskottet har liksom motionärerna inte något att invända mot att överbefälhavaren leder ifrågavarande översyn. Det är naturligt att avvakta folkrättskommitténs resultat före beslut i dessa frågor. Något uttalande av riksdagen är inte motiverat.

Föredragande statsrådet framhåller nödvändigheten av att personalen i försvarsmaktens krigsorganisation har en utbildning som svarar mot de krav som följer med befattningen. Han diskuterar närmare utbildningsbehoven beträffande folkrätt, självskydd samt självförsvar och befälsföring. F. n. är det enligt hans mening inte befogat att räkna med obligatorisk vapenutbildning av all personal i försvarsmaktens krigsorganisation. Vid särskilt behov av utbildning i vapentjänst bör – uttalar han – frivillig utbildning vara möjlig. Han anser att överbefälhavaren eller försvarsgrenscheffen bör svara för utbildningens genomförande.

I motion 2291 (m) föreslås försöksverksamhet under programplaneperioden 1983–1988 med viss frivillig militär allmänutbildning för ickemilitär personal som ingår i krigsorganisationen. Mot bakgrund av folkrättens regler ser motionärerna det som en rättighet för frivillig personal i krigsorganisationen att få en allmänmilitär utbildning som syftar till självförsvar. Genom försöksverksamhet bör enligt deras mening klarläggas bl. a. kostnaderna för sådan utbildning och i vilken mån den kommer att efterfrågas om den blir frivillig.

Utskottet räknar med att en försöksverksamhet enligt motion 2291 kan ge värdefulla erfarenheter. Det är naturligt att närmare överväga och pröva vad en utbildning för ifrågavarande personal bör omfatta. Genom försök kan

bl. a. utrönas om utbildning av detta slag bör reserveras för vissa personalgrupper. Enligt utskottets mening bör överbefälhavaren och försvarsgrensheferna svara även för de förberedelser och försök som behövs för den utbildning som de skall svara för. Utskottet anser inte att riksdagen bör göra ett särskilt uttalande om en försöksverksamhet.

Enligt motion 2316 (fp) bör riksdagen begära förslag till övergångsbestämmelser för kompletteringsutbildning som reellt öppnar de militära beföringsgångarna för den f. n. civilmilitära personalen.

Utskottet har inhämtat att arbete pågår i försvarsstaben, försvarsgrenstaberna och hos medicinalkåren för att anpassa utbildningen för nuvarande civilmilitära grupper till utbildningsstrukturen enligt den nya befälsordningens principer. Utöver detta arbete finns enligt utskottets mening inte behov av andra åtgärder än som anmäls i propositionen. Riksdagen bör inte uttala sig enligt motion 2316 i denna del.

I detta sammanhang anmäler föredragande statsrådet att lagstiftningen om försvarsmaktens personalförsörjning behöver ses över och anpassas till det moderna totalförsvarets behov.

Utskottet har inte något att invända mot vad föredragande statsrådet har anfört om behovet av allmänmilitär utbildning.

Rekrytering och utbildning av värnpliktiga läkare m. fl.

Enligt CMU:s förslag skall värnpliktiga läkare, läkarassistenter, apotekare och personalvårdsassistenter i fortsättningen rekryteras genom s. k. överföring. Berörda värnpliktiga skall enligt förslaget genomgå grundutbildning i vanlig ordning för t. ex. en militär befattning i vedertagen mening. När de har inhämtat en för befattningen som läkare, läkarassistent osv. lämplig civil yrkeskompetens skall de – efter en viss kompletterande fackutbildning – föras över till den befattningen.

CMU:s förslag i denna del kräver enligt föredragande statsrådets bedömning ytterligare överväganden innan de kan läggas till grund för ändrade föreskrifter.

I motion 2315 (m) avvisas CMU:s förslag såvitt gäller utbildning av värnpliktiga läkare. Enligt motionären leder förslaget till att medelåldern på värnpliktiga läkare kommer att stiga och att deras användbarhet i framför allt fältförbanden kommer att minska. Dessutom menar han att tiden för deras repetitionsutbildning kommer att minska eftersom fackutbildningen sannolikt tar tiden för två krigsförbandsövningar i anspråk. Motionären föreslår att riksdagen hos regeringen begär en ny utredning i ämnet.

Motion 2316 (fp) behandlar bl. a. risker för könsdiskriminering vid ett system med överföring. Arbetsmarknadsutskottet utgår från att problem av det slag som i motionen sägs föreligga kommer att uppmärksammas vid de fortsatta övervägandena från regeringens sida.

Enligt vad utskottet har inhämtat förbereds inom regeringskansliet en

översyn rörande det föreslagna systemet med överföring. En utredningsman kommer att få till uppgift att överväga dessa frågor. Yrkande 2 i motion 2315 blir därigenom tillgodosett. Utskottet förutsätter att de synpunkter som har förts fram i motionerna 2315 och 2316 beaktas i det sammanhanget. Något uttalande av riksdagen med anledning av motionerna vill utskottet inte förorda. Förvarsutskottet gör därmed samma bedömning som arbetsmarknadsutskottet i fråga om risker för könsdiskriminering.

Ytterligare ett motionsyrkande behandlas i detta sammanhang. Det gäller yrkandet i motion 2315 (m) att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna att försvarets medicinalkår även skall innefatta i fred tjänstgörande instruktionssköterskor och alla i försvarsmakten fast anställda läkare, även sådana med civil status. Enligt vad utskottet har inhämtat övervägs f. n. hithörande frågor. Utskottet förutsätter att motionärernas synpunkter beaktas och anser att riksdagen inte bör göra någon framställning till regeringen enligt motionsyrkandet.

Inte heller beträffande rekrytering och utbildning av värnpliktiga läkare m. fl. har utskottet något att erinra mot vad föredragande statsrådet har anfört.

I propositionen lämnar föredragande statsrådet en sammanfattande redogörelse (s. 20) för arbetet med den nya befälsordningen, som – enligt vad som redan har nämnts – avses träda i tillämpning fullt ut den 1 juni 1983.

Upprättade lagförslag

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot lagförslagen. Såvitt gäller lag om ändring i lagen om offentlig anställning tillstyrker också arbetsmarknadsutskottet regeringens förslag.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
beträffande *lagförslag*

1. att riksdagen antar de i proposition 1982/83:143 framlagda förslagen till
 - a. lag om ändring i brottsbalken,
 - b. lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472),
 - c. lag om ändring i lagen (1976:600) om offentlig anställning,
 - d. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),
 - e. lag om ändring i lagen (1974:613) om handläggningen av vissa regeringsärenden,

beträffande *grunder för ändrad indelning av försvarsmaktens personal*

2. att riksdagen avslår motion 1982/83:2316, yrkande 2, om personell status för icke-militär personal i fredsorganisationen vid utbildning i krigsorganisationen.

3. att riksdagen avslår motionerna 1982/83:2315, yrkande 3, och 1982/83:2316, yrkande 1, om befälsrätten för viss personal,
4. att riksdagen godkänner vad föredragande statsrådet har förordat,
beträffande *behovet av allmänmilitär utbildning*
5. att riksdagen avslår motion 1982/83:2316, yrkande 3, om centrala ämbetsverks och lokala verkstadsförbands uppgifter i krigsorganisationen, m. m.,
6. att riksdagen avslår motion 1982/83:2291 om viss försöksverksamhet,
7. att riksdagen avslår motion 1982/83:2316, yrkande 4, om vissa övergångsbestämmelser,
8. att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,
beträffande *rekrytering och utbildning av värnpliktiga läkare, fast anställd ingenjörspersonal m. fl.*
9. att riksdagen avslår motion 1982/83:2316, yrkande 5, om risker för könsdiskriminering,
10. att riksdagen avslår motion 1982/83:2315, yrkande 4, om försvarets medicinalkår,
11. att riksdagen avslår motion 1982/83:2315, yrkande 2, om ny utredning av utbildningen av värnpliktiga läkare,
12. att riksdagen med anledning av proposition 1982/83:143 samt med avslag på motion 1982/83:2315, yrkande 1, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.

Stockholm den 27 april 1983

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Olle Göransson (s), Roland Brännström (s), Evert Hedberg (s), Karl-Erik Svartberg (s), Olle Aulin (m), Ulla Ekelund (c), Holger Bergman (s), Mats Olsson (s), Anita Bråkenhielm (m), Eric Hägelmark (fp), Inge Carlsson (s), Ingvar Björk (s), Anders Svärd (c) och Erik Olsson (m).

Arbetsmarknadsutskottets yttrande**1982/83:6 y****om ändringar i lagen (1976:600) om offentlig anställning, m. m.***Till försvarsutskottet*

Försvarsutskottet har berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1982/83:143 om ändrad indelning av försvarsmaktens personal, m. m. såvitt avser det till propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1976:600) om offentlig anställning.

Arbetsmarknadsutskottet får med anledning härav anföra följande.

Enligt propositionen bör den nuvarande indelningen av försvarsmaktens personal i militär, civilmilitär och civil personal ändras. I fortsättningen skall finnas enbart militär och civil personal i organisationen. Begreppet civilmilitär personal skall med andra ord mönstras ut. Vid bifall härtill bör, såsom föreslås i propositionen, göras den följdändringen i 4 kap. 2 § lagen om offentlig anställning att orden "eller civilmilitär" utgår ur detta lagrum.

Utan samband med propositionens förslag i övrigt föreslås en annan mindre ändring i lagen om offentlig anställning. I dess första kapitel regleras de undantag som skall göras från lagens tillämpningsområde. Till de grupper av arbetstagare som undantas hör enligt 1 kap. 6 § personer som har anvisats skyddat arbete. Det föreslås i propositionen att det särskilda undantaget skall utgå därför att det inte längre är behövligt. Utskottet biträder även det förslaget. Som det skyddade arbetet numera är organiserat kan personer i denna form av sysselsättning ändå inte omfattas av lagen.

Sammanfattningsvis tillstyrker utskottet alltså de båda lagändringarna under den ovan angivna förutsättningen av bifall till propositionens huvudförslag.

Avslutningsvis tar utskottet upp en fråga om jämställdhet mellan kvinnor och män som har aktualiserats genom en av de med anledning av propositionen väckta motionerna, 2316 (yrkande 5) av Eric Hägelmark (fp) och Kerstin Ekman (fp).

Till grund för propositionen ligger ett utredningsarbete som har utförts av civilmilitärutredningen. Denna utredning har bl. a. förordat ändrade former för rekrytering av läkare, läkarassistenter m. fl. innehavare av f. n. civilmilitära befattningar. Till skillnad från vad som i regel gäller i dag föreslås denna personal i vanlig ordning först genomgå grundutbildning för värnpliktig personal. När de berörda värnpliktiga sedan har skaffat sig en lämplig civil yrkeskompetens skall de rekryteras till motsvarande militär befattning genom s. k. överföring.

Motionärerna anser att den ordning för rekryteringen som utredningen har föreslagit medför en påtaglig risk för diskriminering av kvinnor med aktuell

utbildning. Dessa frågor bör enligt motionärerna belysas ytterligare.

Utskottet noterar att utredningens förslag i denna del enligt propositionen kräver fortsatta överväganden. I årets budgetproposition (bilaga 12, s. 17) har utsagts att stor vikt kommer att fästas vid jämställdhetsaspekter i arbetet inom alla departement. Utskottet utgår därför från att problem av det slag som i motionen sägs föreligga kommer att uppmärksammas vid de fortsatta övervägandena från regeringens sida. Med hänvisning härtill anser utskottet för sin del att det inte torde vara behövligt att vidta någon åtgärd med anledning av motion 2316 i den förevarande delen.

Stockholm den 26 april 1983

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Lars Ulander (s), Karin Flodström (s), Arne Fransson (c), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Ingrid Hemmingsson (m), Sten Östlund (s), Håkan Stjernlöf (m), Bo Nilsson (s), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Alexander Chrisopoulos (vpk).

